

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Gulyás Pál, Halász László, Pintér Jenő.*)

I. Folyóiratok.

A Toll. — 1929. évf. 13. sz. Kosztolányi Dezső: *Az írástudatlanok árulása.* (Különvélemény Ady Endréről.) Hosszabb tanulmányzerű cikk arról, hogy a szerző miért idegenkedik Ady költészetétől. Ady gondolatvilágának főtegye — úgymond — a messianizmus. Ezt a keleti misztikumot átveszi minden prófétáló kenetességével s megfejelve újabb szózatokkal, valami ellenmondó bölceletté gyúrja. Pesszimizmusa nem mély, csak külsőleges. Alapjában egy felületes, könnyen hívó optimizmus lakozik benne. Ady elsősorban mint politikai költő híres, emlegetett. Művészi szempontból itt támadható leg erősebben. Csak egyetlen dolog indokolja és fogadtatja el a politikai költészetet: a teljes elfogultság, mely vakon hisz abban, amit hirdet. Adynál ezt ritkán tapasztaljuk. Politikai verseit többnyire megrendelésre írta. Ezek a versei nagyhangúak, dőcögősek, fáradtak. A költői dicsőségért való harcát átviszi verseibe is. Ide tartozó irodalmi önszemlélete fölötté félszeg. Művészi ízlése ki-kihagy. Minden költőben van egy modor, melyet magára öltött. A nagy költőknél ez a modor jóízű, Adynál rosszízű. Szerelmi költeményeinek zöme beállított. Az erotikával is meg akar döbbsenteni, nála azonban az erotika kínos. Egyik kritikusanak az az állítása, hogy „a magyar nyelv sohase halott zenéjét szóaltatta meg“: nem fogadható el. Az, amit a garázda írástudatlanok elkövettek, bűn volt az irodalom, az ifjúság, a jóhiszemű közönség és maga Ady ellen is. Van azonban egy másik Ady is. Ez még mindig az előkelő szellemek, a szenvedő lelkek lírikusa. Az irodalmi materia azonban, melyet hozott, nem alkalmas a folytatásra, mások fejlesztésére. Csak jelszavai keringenek, de nem váltak vérré, mint Petőfié, vagy Aranyéi. Nyelve sokszor ízesen magyar, de szókinése nem gazdag. Azok az újítások, melyekkel kísérletezett, összetételei, elvonásai nem szerencsések, többnyire kiagyaltak, mesterkélték. Kevés költő hagyott maga után annyi selejtest. Mégis jelentős tehetség volt. Maradandót alkotott azzal a harminc-negyen versével, mely pályája szerencsés termékeinek tekinthető. Nem tündököl a lángész káprázató fényével. Helye nincs is se Petőfi, se Arany, se Vörösmarty, se Berzsenyi mellett, csak az érdekes, csonka nagy tehetségek között. — 14. sz. Zilahy Lajos: *Ady.* Adyban nem az egész magyarság lelke szólal meg, hanem csak a pusztuló magyar kisenemesi osztályé. Ady műveletlen volt. A műveltség lefekezte

volna benne a meglátások lávaszerű kiömlését. Ellenségei azt mondták, hogy Ady eladta önmagát a zsidóknak és az anarchiának. Ebben sok igazság van. De hatásának ez a másik titka, mert fajtája ugyanezekbe a bűnökbe esett. A dyból néha megrendítő erejű muzsika zeng. Aztán sokáig csak zavar, értelmetlenség. Ady nem pesszimista. Igazi humora nincs is. De a halálnak nincs humora és ő a halál előrevetődött árnyéka. (Mindezek dacára.) „Ady ennek a kornak mindenén és mindenkin túl a legnagyobb irodalmi jelensége Magyarországon.“ — 15. sz. Márai Sándor: *Az olvasó nevében*. A szerző Kosztolányi cikkét elsőrangú kritikai írásműnek tartja és mindenben egyetért vele. Fel-tűnőnek találja azonban, hogy bár Kosztolányiban minden megvan, ami nincs meg Adyban, hogyan lehet, hogy ma nincs Kosztolányi-kérdés? Mikor marad meg egy költő? Ha olvasóinak egy verssorban tudja közvetíteni azt az élményt, ami lehet a halál vagy az élet... akármi, de ezt teljesen kifejezve tudja átnyújtani, örökös használatra és megmáshíthatatlanul. E ponton Kosztolányi elfelejtett megemlíteni valamit, ami hozzátartozik az Ady-revizió-hoz, azt t. i., hogy abban a néhány versében, melyek Kosztolányi szerint is maradandók: Ady zseni volt. Ady-nak néhány versében megvan az a nyugtalanító és egyedülvaló elem, ami a művészet értelme és lényege. — Kassák Lajos: *Az írástudatlanok vagy az írástudók árulása?* A művészet társadalmi produktum, a művészet embertől származik s mivel az ember szerves része a társadalomnak, az ő művészi megnyilatkozása el nem választható a társadalmi élet ezer egyéb megnyilatkozásától. Ady a szerző szerint nem az a világraszóló nagy költő, akivé a magyar olvasóközönség kikiáltotta, viszont annál sokkal nagyobb, semhogy Kosztolányi Dezső „Az írástudatlanok árulása“ című cikkével ledönthetné vagy csak le is tessékelhetné „trónusáról“. Kosztolányi törvényekre építi föl művészetét, Ady költészetéből törvényeket lehet kikövetkeztetni. Kosztolányiról „A Toll“-ban leadott cikke után könnyű megállapítani, hogy sohasem adatott megismernie Ady elementáris erejét, azt a tényt, hogy Ady költészete hódító hatással volt a magyar olvasóközönségre s ennek a hatásnak elismerése Ady költői nagyságának kényszerű elismerését is kell, hogy jelentse. Ady — a szerző szerint — tisztátalan volt esznevilágában és emberi életmódjában, a forradalmisága felelőtlen lázadozás volt, de ezeket az adottságait olyan lendülettel és szuggesztív erővel tudta versbe formálni, hogy minden elvi kifogása ellenére is a világ egyik legnagyobb kifejező erővel rendelkező költőjének tartja. Ha Kosztolányi eddig azért nem szólt, mert Ady „görögütözes“ ragyogása őt is megtévesztette, akkor e tény Ady nagysága mellett tanuskodik, ha pedig látta Ady állítólagos kóklerségét s bizonyos okok miatt csak ma szólalt meg, akkor utólag is korrigálja meg A Tollban megjelent cikke címét, mert Ady körül nem az írástudatlanok, hanem az írástudók árulása történt. — 16. sz. Ignóty: *Adyról*. Jó lett volna, ha egy elveiben művészi származású, ízlésében költőkön pallérozott konzervatívizmus áll vele ki Ady ellen s ezzel szemben kellett volna szót emelni Ady mellett. Észrevételeket tesz Kosztolányinak cikkére. Többek közt furcsának találja, hogy Kosztolányi az Ady humortalanságát panaszozza, mikor Aischylos, Milton, Coenille, Racine is humortalanok, de azért csak állják az időket. Valónak mondja, hogy Ady Messiás-várása homályos, de Jezsaiásé sem világosabb, mégis átélt harmadfelezer esztendőt. Megjegyzi még, hogy „vannak,

...akik az eszükkel költenek s megejtik a kortársat, kinek esze az övékkel egy kerékbe jár. De az ész száz évről száz évre revidenciálódik s virágjai az idők rendjén elhervadnak. A vér az, mely mindig ugyanaz s ami értelmet a dolgoknak ad, az örök.“ — Reinitz Béla: *A peremberkék után*. A szerző egy Ady-vers megzenésítésével vesz részt a kérdést illető hozzászólásban. — Dutka Ákos: *A „Meztelen király“ apró szentjei*. (Hozzászólás az Ady-revizíóhoz.) A szerző véleménye szerint okosabb volna a most felvetett revíziót a következő nemzedékre bízni. — Lektor: *Medvés emberek*. Anatole France azt írja valahol, hogy a hongrois az ogre szóból származik, ami annyit jelent, mint: medve, Hongrois tehát valami olyan medvés emberféle. Erdei ember. Vadember. A szerző ezután hosszasan elmélkedik a magyar géniusz „elmaradt világhatásának“ okain. Szerinte ennek a hatástalanságnak az a magyarázata, hogy „a magyar művészt megkülönböztető magyar kultúrája és a közös európai kultúrába való beletartozása egyaránt súlyos handicap-pel állítja be a világnak versengő művészei közé“. Nálunk a hivatalos propaganda az Akadémiának és az egyetemnek, szóval a történelmi középosztálynak értékmegállapításait fogadja el, még „a nép“ kategóriáiban is. De ezt a mesterkedést és erőszakos- ságot, melyet itthon ki lehet terjeszteni az esztétikára, a legügyesebb kül- politika sem terjesztheti külföldre. Császár Elemér rákényszerítheti ítéleteit a magyar diákra, de semmiesetre sem fogadtathatja el Alfred Kerrel... „Az osztályérdek szolgálatában álló esztétikánk évekre, talán évtizedekre elzár bennünket a világtól, — míg valami szerencsés véletlen meg nem vált elvár- zolt állapotunkból, addig a határon túl mindig csak a „medvés emberek“ leszünk.“ (Az erősen célzatos elmefuttatás tájékozottságára jellemző az a meg- állapítása, mely szerint „nincs olyan magyar írónk, ki a térben és időben való távolság kettős akadályát legyőzhethé“. A hiba okát az egész vonalon ben- nünk keresi, pedig ő maga említi Thomas Mann esetét, aki, miután bevezetést írt Kosztolányi könyve elé s egyik tárcájában dicsérorog emlékezett meg Balázs Béláról, utólag másoktól kérdezősködni kezdett felőlük s bevallotta, hogy ő nincs tisztában a két szerző írói kvalitásaival. Az irodalmi lelkiismeret ily kényelmes értelmezése s a cikkben említett többi példák aligha fogják a józa- nabb olvasót arra bírni, hogy a szerzőtől kifogásolt „hivatalos“ ízlésirányítás- tól elforduljanak.) — 17. sz. Szász Zoltán: *Ady*. (Terjedelmes hosszászólás az ú. n. Ady-revizíó kérdéséhez.) Ady a magyar irodalomnak talán legnagyobb, ebben valóban Petőfi mellé állítható, odamondója és felhőrdülője. Politikai költeményei — néhány egészen kivételes szerelmi versétől eltekintve — a leg- sikerültebbek. Vitt ő a Jászitól és szocializmustól származó szuggesztíóba egyéni meglátásokat és érzéseket is. Fájt neki az egész magyarság ügye is, de azért lelkében kis vidéki dzsentrí úr maradt ő egész életében, aki talán leg- jobban utálja a parasztot, mert legközelebb áll hozzá. Ady tüzes és szenev- délyes ember volt, de nem volt igazi nagystílusú lélek. Az a karó, melyen Ady ihletének indázata felkapaszkodott, ha politikai verset írt, nagyobbára Jászi volt, ha szerelmit, Heine, esetleg Beaudelaire és Verlaine. Van azonban a A halottak élén című kötetben néhány költemény, melyek már nem buja szeret- kezési, hanem tiszta, szelíd, szerelmi költemények. Ezekre csak áhitattal lehet gondolni. Sifilusban, hangulatban ezek közé tartozik az „Üdvözlét a győzőnek“ című vers is. Vannak Adynak több kötetet majdnem betöltő vallásos és isto- nes versei is. De ez a témakör se terem igazi nagy magasrendű verseket. Ady-

ban majdnem kivétel nélkül csak strófák, sorok, részletek, foszlányok, akkordok szépek. Nyelve, szótára egyéni ugyan, de ez az egyéniség nem gazdag és nem magasrendű. Ez a nyelv rövid, ihletteljes pillanatoktól eltekintve, affektált s így fárasztó. Prózája is keresett, kapkodó és toldozott-foltozott. Különös költő. Nem írt sokat, az a kevés is, amit írt, jórészt homokágya csak elszórt arany szemcséknek. „Olyan nagynek, mint a szerintem különben némileg szintén túlzottan értékelt Petőfi, nem tartom s nem ér fel szerintem Vörösmartyhoz és Aranyhoz sem... Abban látom az Ady-kultuszban az elgaloppozást, hogy meg nem elégedve azzal, hogy született megint egy igazi, rendkívüli tehetségű költő, mindenáron valami világraszólót s minden magyar költőn túltevőt akartak belőle csinálni.“ Megnyilatkozik ez még ma is abban a törekvésben, mely egy Ady-vallást akar kreálni... Az élesesű és széleslátókörű Fenyő Miksa írja ezt, hozzátéve rögtön azt is, hogy minden lángező vallásalapító volt. Ady nem alapított vallást, de igenis egyik hőse a magyar haladó szellemnek s egyik ókessége az irodalomnak. Főleg politikai versei teszik őt nagyvá, de azok se elsősorban politikai program-tartalmuk miatt, hanem kifejező erejük és szépségük folytán. — 18. sz. Spectator: *Ady az erdélyiek lelkében*. Erdély magyarsága öntudatlan megérzéssel is, tudatos erősítéssel is Ady Endrét az új erdélyi sorsban tűzoszlopnak látta meg és látja változatlanul, zsenijét és messianizmusát megdönthetetlennek érzi. Lehet, hogy közrejátszottak a véletlen külsőségek és másodlagos hatások is. Ady Endre a Romániához csatolt Érmellék szülöttje és Zilah neveltje volt; Goga Oktavián, a csucsai Boncza-ház megvásárlója, Ady szellemének kultuszával közeledett a magyarsághoz; talán közrejátszott Erdély hagyományos szabadelvűsége s egyéb körülmények. Nem esetlegesség, hogy az új Erdély első tankönyvében először jelentek meg Ady versei a magyar iskola céljára és hogy már az 1919. évi érettségi vizsgálatokon Ady Endre „tétel“ volt. „Ha családunk volna Ady költészetének, sokszor művészetének kitűnőségében, nem csalódhattunk messianizmusában. Ha fáj valami, az ő verssorai jutnak eszünkbe, ha biztat valami, megint az ő szavai cikkáznak szívünkön keresztül.“ — Füst Milán: *Az Ady-kérdéshez*. Adynak vannak versei, amelyek csak a magyar nyelvvel együtt vezethetnek el. Aki ilyeneket írt, az nagy költő. Ady verseinek legtöbbje azonban olvashatatlanul rossz. Nevét éppen rossz versei tették közkedvelté, mert akiknek szükségük volt rá: politikai szólamokként használták kifakadásait. Miután nem értkei, hanem gyöngeségei tették nevét nagyvá, ez a körülmény nagyon megrontotta a közízlést.

Akadémiai Értesítő. — 1929. évf. 1—3. sz. Berzeviczy Albert: *Megemlékezés Rákosi Jenőről*. Az elhunyt jeles publicista jelentősége, hogy nemcsak akkor volt legbüszkébb nemzeti álmaink bátor hirdetője, amikor azok megvalósításától nagy akadályok nem látszottak elválasztani, hanem akkor is, mikor jövőnket illetőleg sokakra a csüggedés árnyai borultak. — Kéky Lajos: *Jelentés a Vojnits-érem odaítélése tárgyában*. A Vojnits-érem Zilahy Lajos A tábornok című színművének ítéltetett oda. — 4—5. sz. Berzeviczy Albert: *Vargha Gyula*. (Bücsübeszéd a nemrég elhunyt jeles költő ravatalánál.) Mint költő Vargha Gyula kitartó híve maradt azoknak a nemes formáknak, a tiszta ideáloknak, melyeket költészetünkben legkifejezőbbben Arany János képvisel. — Berzeviczy Albert: *A két Eötvös*. (L. Budapesti Szemle,

1929. 6. sz.) — *Jelentés az 1929. évi Nagyjutalom és a Marczibányi-mellékjutalom odaítélése tárgyában*, A M. T. Akadémia 1929. évi nagyjutalma Pauler Akos Bevezetés a filozófiába és Logika című műveinek, a Marczibányi-mellékjutalom pedig Kornis Gyula A magyar művelődés eszményei című művének íteltetett oda. — *Jelentés a Sámuel—Kölber-jutalomdíjról*. A jutalommal Kinezsa István A magyar helyesírás a tatárjárásig című értekezését tüntették ki. — Császár Elemér: *Jelentés a Péczely-jutalomról*. A jutalmat P. Gulácsy Irén Fekete völgyének című regénye nyerte el. E mű hibáiban is jelentékeny alkotás, az utolsó éveknek kétségkívül legértékesebb regénye, minden ízében komoly, művészi munka. — *Jelentés a Fraknoi-jutalomról*. A jutalomra az Akadémia Lukinich Imrénének A szatmári béke története és okirattára című művét tartotta érdemesnek. — *Jelentés a Kazinczy—Váradi-jutalomról*. A díjat Kozma Béla írónak és költőnek adták ki. Az erre illetékes bizottság véleménye szerint ugyanis „a nevezettnek készülöben levő lírai verses regénye olyan költői tehetséget árul el, amelynek alapján remélhető, hogy Kozma Béla irodalmunknak egykor még kiváló díszére lehet.” — Szinnyei Ferenc: *Novella-és regényirodalmunk az abszolútizmus korának elején*. (Kivonat a szerző rendes tagsági székfoglaló értekezéséből.) A szabadságharcra következő évek (1849—1852) novella- és regényirodalmának (hatodfélszáz novella és hét regény) áttekintése s fejlődéstörténeti jelentőségének kimutatása. — *Némethy Géza osztályfőnök üdvözlő beszédei az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából*: 1. Baros Gyula 1. taghoz; 2. Szinnyei Ferenc r. taghoz; 3. Pintér Jenő r. taghoz.

Budapesti Szemle. — 1929. évf. 5. sz. Berzeviczy Albert: *Gróf Teleki László katasztrófája*. Valószínű, hogy az ünnepelt hazafi végzetes elhatározása megfajtásához a kulcsot csak a Bécsben tett ígélet adja kezünkbe. Az előzmények is mutatják, hogy öngyilkossági szándékát a Burgban végbe ment jelenet óta hangoztatta; a konfliktusnak tehát ott kellett erednie, nem az országgyűlésen követendő politika körüli ellentétekben. — Voinovich Géza: *Szász Károly* (1829—1929). Szász Károly munkássága a legkiterjedtebb egyike irodalmunkban. Fordításaival a magyar műfordítás legbuzgóbb munkássává s igazi mesterévé emelkedik. Műfordításait általában tudományos kétszűlet támogatja. A sokféle remekmű tolmácsolására rendkívüli fogékonysága s verselési készségének szinte művészi könnyedsége tette képessé; ezek jellemzik munkásságát is. Egész költészete olyan, minőnek „Üti tárca” című kötete mutatja; minden benyomás megkapja, megindítja érzését, gondolatait s rögtön valami szép kép libben elébe. A fogékony érzés és hirtelen reflexió művésze. — 6. sz. Berzeviczy Albert: *A két Eötvös*. Ez a kettős csillagzat, mely a Nagy-Magyarország egét bevilágította, nem csökkenő fénnel ragyog a mi, ezidőszerint megkisebbedett hazánk fölött is, mint hirdetője a nagy multnak és vezetője egy újabb nagyság zarándokainak. — U. a.: *Egységes magyar irodalom*. Nagy-Magyarországon megengedhettük magunknak az irodalmi kettéoszlás és harc fényűzését, ma kötelességünk kölcsönös jóakarató közlekedés útján egy kis elnézéssel is megteremteni irodalmunk egységét. — Surányi Miklós: *Író és közönség*. A magyar irodalom legyen meztelenül és brutálisan magyar; mindent mindig csak magyar szemmel és a művész szemüvegével nézzen. Akkor író és közönség megtalálják egymást. — 7. sz. Berzeviczy Albert: *Jókai*. (Sír-

emlékének felavatásán. 1929. június 2.) Jókai a fiatalság költője volt, a magyar ifjúságé s az a nemzedék, amely megszűnnék lelkesedni azért, amit ő írt, vagy nem volna fiatal, vagy nem volna magyar! — György Lajos: *Poggio- és Arlotto-elemek a magyar anekdótairadalomban*. Már a XVI. és XVII. században kerengtek nálunk szájról-szájra járó Poggio- és Arlotto-anekdóták, de adattal igazolható hatásuk csak a XVIII. század utolsó negyedében észlelhető először Kónyi Jánosnak és Andrád Sámuelnek a magyar anekdótairadalom élén álló gyűjteményeiben. Szórványos nyomaik aztán a XIX. századon át napjainkig lehúzódnak. A tréfa e két nagy olasz mestere természetesen nem közvetlenül hatott, hanem francia és német kerülővel közelítette meg a mi szellemi életünket. Andrád és Kónyi főforrása a Vade Mecum című tízkötetes, Berlinben kiadott (1767—1792) S. Ratzelberger-féle gyűjtemény. (A terjedelmes tanulmány a hozzánk vándorolt Poggio- és Arlotto-elemek áttekinthető összefoglaló áttekintését is magában foglalja.) — 8. sz. Trenccsény Károly: *Misztikus elemek Arany János költészetében*. Arany lelkivilágának összetételében, és így költészetében is, a misztikus elemek nem a legeredetibb réteg, hanem hordalék más talajból, újabb lerakódása. Arany költészetében nagy szerepe van az álomnak (Álom-való). Petőfi gyakran megjelen neki álmaiban (Emlények). A Buda halálában Etele látja a végzetes álmot. A delejes álomnak betege a „Tengerihántás”-ban Tuba Ferkó. A vízió, a hallucináció Aranynál ritkább jelenség. (A rab lelkek.) Keresztény vallásos vízió van a Szt. László legendájában. A Hatvani-ban is van misztikus elem. A tündérek, manók, boszorkányok bájos vagy torz alakjai is inceskednek Arany költészetében. Misztikus állatai: a csodaszarvas és a táltos-mének. Gúnyolódni akart a spiritizmussal is, de csak félig sikerült neki (Képmutogató). A vallás, a lelkeket leginkább elragadó miszticizmus, Arany — faji józansága mellett is — mélyen elmerült benne. — Kunos Ignác: *Török népballada Buda elestéről*. Egy magyar vonatkozású, török, népies vers fordítása. — Berzeviczy Albert: *Shakespeare-fordításainkról*. A Kisfaludy-Társaság nem akarja útját vágni a fölmerülő műfordítói tehetségeknek, ha azok a legmagasabb felada tokkal akarnak megpróbálkozni; de másrészt nem kívánatos, hogy Vörösmarty, Arany, Petőfi, Lévy, Szász Károly, Rákosi Jenő műfordításai maholnap a lomtárba kerüljenek.

Dehreceni Szemle. — 1929. évf. 1—6. sz. Berényi László: *Komáromi János irásművészete*. A regényíró jellemzése. — Nánay Béla: *A szlovenszkói magyar irodalom*. A felvidéki magyar írói törekvésekről 1919 óta. „Szlovenszkónak vannak írói, sokan vannak. De a tollforgatás még nem irodalom. Kevesen vannak, akik a szóbüvészkedésen túl látást nyitnak, erőt adnak, életet fokoznak. A többit a helyi érték léptette elő íróvá.” — Radványi Sándor: *Vietórisz József*. A költő jellemzése. — Gulyás József: *Keresztési verse a zöld tógáról*. Adalék a XVIII. század latin irodalmához. — Berényi László: *Harsányi Kálmán költészete*. Ismertetés és jellemzés. — Rédey Tivadar: *Az istenek halnak, az ember él*. Babits Mihály jellemzése. — Szilágyiné Toperczer Ilona: *Franciák Tormay Cecilről*. A bujdosókönyv szerzőjének nagy tisztelői vannak Franciaországban. — Juhász Béla: *Oláh Gábor*. Tanulmány a költőről. — Alszeghy Zsolt: *A magyar középkor irodalma*. A középkori magyar írók lelkivilágának és írói törekvéseinek jellemzése. —

S. Szabó József: *Wallaszky Pál sírirtata*. Közli a gömörmegyei Jolsván ma is meglevő sírkő latin feliratát. — Salánki József: *Abécés vers és iskoladráma*. Adalék a XVIII. század magyarnyelvű protestáns iskolai drámájához.

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1929. évf. 1—3. szám. Boda István: *Arany János „különös természete“ és az Arany-balladák megrendült hősei*. (II.) Arany lelki fejlődésére nézve eddig általában két felfogás érvényesült az irodalomban: a Riedlé és a Dóczyé. Részletes vizsgálat alapján igazolhatatlannak mutatkozik a költőt élete végéig megtört, akaratgyenge, szenvedő embernek állító Riedl-féle felfogás. Ez az eredmény első pillanatra Dóczyt látszik igazolni, aki szerint Arany idegbajából 1861-ben már teljesen kigyógyult. Azonban ez az ítélet is helytelen, mert a költő betegségének némely igen gyötörő tünetét legyőzte ugyan, de bajából ki nem gyógyult: idegbajának tünetei csupán átalakultak, mássá változtak. Egy merevítő máz borult a belülről örökké nyugtalannak maradt érzékenységre. A neurózis elsődlegesebb reakciós tünetei (hipochondriás gondolatok stb.) eltűntek, hogy helyüket egy nyugodtabb másodlagos reakciós állapot foglalja el. Am ez is neurotikus állapot, amelynek jellemző vonásai közt ott találjuk a magába gubózó „autista“ zárkózottságot stb. A költő a balladában nyilatkoztatja meg egyéniségét a leghívebben. A szerző e megállapítást az egyes balladák egészen aprólékosan részletező elemzésével bizonyítja. — Timár Kálmán: *Kreskay Imre ismeretlen latin verse*. Adatközlés.

Erdélyi Irodalmi Szemle. — 1929. évf. 1—2. sz. Kristóf György: *Az erdélyi magyar időszaki sajtó az abszolutizmus korában*. Eredeti anyaggyűjtésen alapuló, részletes tanulmány a cünben írt tárgyról. [A szerző „Hetven év (1849—1919) az erdélyi magyarság szellemi életéből“ című munkájának egyik fejezete.] — György Lajos: *Egy régi híres könyvregklám*. (Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban.) „Az Indiai Bölts... Magyar nyelvre fordítódott Cs. J. által Debreczenben. Nyomtatta Csáthy György 1815.“ (Kolozsvár. 59 l.) című könyvről Bognár Teofil nyomán sokáig azt hitték, hogy a Pancsatantra-irodalom körébe tartozik. A szerző megállapítása szerint ez tévedés, mert a mű nem egyéb, mint egy Robert Dodtler (1703—1764) nevű angol író *Oeconomy of Human Life* című munkájának magyar fordítása. Ugyanaz a könyv ez, melyet *Oeconomia Vitae Humanae* címen már 1777-ben is átültetett magyarra Sófalvi József (1745—1794), a kolozsvári ref. kollégium egykori tanára. — Kelemen Lajos: *Vajdakamarási Lőrinc pap*. Adatok a „Jáson királynak házasságáról“ és a „Szép Tanoság“ című XVI. századbéli széphistóriák szerzőjének életéhez. — Csűrny Bálint: *Gyulai Pál széljegyzetei Riedl Arany Jánosához*. Adatközlés. — György Lajos: *Báróczi Sándor „Amália“ című regényének forrása*. Báróczi eredetije az „Amalie, oder einige Züge der wahren Grossmuth, eine Teutsche Geschichte. Stutgart bey Johann Benedict Metzler. 1777.“ (128 l.) című német regény volt. — J—es: *Egykorú román lapvélemény Orbán Balázs művéről*. — Bitay Árpád: *Még egy román kortárs magasztaló megemlékezése Széchenyi Istvánról*. Adatközlés.

Erdélyi Helikon. — 1929. évf. 3. sz. Németh László: *Kosztolányi Dezső*. „Egyike ő e kor elmoshatatlan klasszikusainak.“ — Gyalui Farkas: *Emlékezések Rákosi Jenőről*. Jellemző történetek.

Ethnographia. — 1929. évf. 1. sz. Solymossy Sándor: *Lél vezér kürtmondója*. Lél vezér kürtjelenete a regensburgi vesztőhelyen, mint történelmi hagyomány, már a XIV. század első felében azt a végleges formát mutatja, ahogyan az a köztudatban ma is él. (L. a Képes Krónikát.) E monda kialakulásában az emlékezet analógiás kapcsolásmódja érvényesül. A történelmi hagyományban ugyanis adva volt: 1. a kürtös vezér, 2. a vesztőhelyre-kerülés — ezek önkénytelenül az ismert Salamon-jelenetre emlékeztetnek, melynek hatása alatt a kürtmegfúvás mozzanata szinte önmagától iktatódott a magyar emlékhagyományba.

Irodalmi Revü. — 1929. évf. aug. sz. Sarkadi Béla: *Ismeretlen epizódok Ady Endre életéből*. (Négy képpel.) Mindenről írtak, ahol Ady valaha életében megfordult, csak Csucsáról nem. Adyra nézve valóságos csapás volt eleinte a társadalmi érintkezés felvétele a falusi szabályokhoz kötöttség miatt. El kellett mennie ide-oda vizitálni. Szorosabb barátságban csak két családdal voltak: az özvegy postamesternél és egy keresztény kereskedő családjával. Volt ezeknek a tere-fere-estéknek a postamesteréknél Adyra nézve még egy jó oldala: alkalom nyílt egy kis szerető hitvesi ellenőrzés mellett való s az Ady mértékéhez képest csendes likőrözgetés-borozgatásra. Teltek-múltak a eszesai napok, de ahogy telt az idő, úgy súlyosodott Ady betegsége. Már nem lehetett Csucsán maradni. Mikor elutazott, e szavakkal búcsúzott: „megyek Pestre meghalni“.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1929. évf. 1. szám. György Lajos. *Genovéa*. (I.) 1. Genovéa a magyar irodalomban. A nagyszombati születésű jezsuita, Nádasi János *Annus coelestis* (1648) című munkájában olvassuk először magyar kéztől a Genovéa-legenda halvány körvonalait. Egyéb, apró nyomok után 1824-ben találkozunk az első magyarnyelvű Genovéa-regénnyel (németből magyarra fordította Jászai Láng Adám. Kassán, 1824.). Láng Adám hat kiadást ért művén kívül még vagy 11 nyomtatásban megjelent feldolgozása ismeretes e tárgynak. Egy 1831-ből származó adat szerint ez évben Debrecenben egy Genovéa című 5 felvonásos vitézi játékot is előadtak. A magyar színpad későbbi műsorán is többször szerepel ily című darab. Nem lehetetlen, hogy a Toldi szerelmében szereplő Hincz és Kuncz nevek Láng Adám Genovéa-fordítása révén kerültek Arany művébe (Láng fordításában a két gyilkos neve: Hincz és Kuncz.) A további adatok szerint Genovéa egyike a legismertebb s a legnagyobb utat megtett vándortárgyaknak, mely a mi magyar környezetünkben megértő s dédelgető, otthonos szeretetre lelt. 2. A Genovéa-legenda eredetét illetőleg megállapítható, hogy az ártatlanul üldözött hűséges asszony középkori mondakörének népszerű elemeiből, továbbá a Mária-kultusz jellegzetes vonásaiból és bizonyos kézenfekvő történelmi reminiscenciákból egygyéforrott Genovéa-legenda a XIV. század közepe és a XV. század eleje közt keletkezett és lokalizálódott a rajnamenti Maifeld fennsíkján fekvő, valaha a laachi bencés-kolostor hatáskörébe tartozó Miaszonyunkról nevezett búcsújáró kápolnához. — Timár Kálmán: *Magyar kódex-családok* (IV.) a., A biblia premontrei eredete. Vitattott kérdés, vajjon premontrei vagy bencés eredetű-e legrégebb magyar bibliafordításunk. A szerző a biblia premontrei eredetét vitatja. A továbbiakban a vitás eredetű és meghatározásra váró nyelvemlékeket sorolja fel

és tárgyalja. — Császár Elemér: *A középkori magyar vers ritmusa*. (I.) A címben jelzett kérdést illetőleg Horváth János adatszerű megállapításai nagyrészt elfogadhatók. Néhány versre vonatkozólag azonban a szerző más-ként látja a dolgot. Az eltérés magyarázata, hogy Horváth középkori verseinek formakérdésében egyetlen pozitív ritmikai tényt ismer el: a latin eredetiek ritmusrendszerét fordított verseinknél; s mai ritmusérzékünk való-mását nem fogadja el perdöntő bizonyosságul. A szerző ezzel szemben határozottan vallja, hogy mai ritmusérzékünkre is támaszkodhatunk középkori versemlékeink értelmezésénél s az épp olyan biztos kulcs, mint a latin ritmika. Természetesen nem minden esetben. A továbbiakban ez elv alapján teszi vizsgálat tárgyává a rendelkezésünkre álló anyagot s elsősorban a „nemzeti versidomot érzetető középkori verseink“et sorolja fel és ismerteti. — Waldapfel József: *A kérők mintája*. Bizonyos, hogy A kérők megírásához Kisfaludy nem kaphatta Kotzebuenek Der gerade Weg der Beste c. vígjátékából, ahogyan Somogyi Béla értelmezése óta (1902.) emlegetik. Kisfaludy Károly ugyanis már korábbi pesti tartózkodása idején láthatott oly magyar vígjáték-előadást, melyben ugyanazon komikus bonyodalom sokkal inkább hasonló viszonyok közt fejlődik; ez a darab Bartsai Lászlónak az Erdélyi Játékos Gyűjteményben, 1793-ban megjelent A' jártos-költés völegény c. magyarosítása. — Brisits Frigyes: *Vörösmarty Hunyadi Lászlójának töredékei*. Abból a kéziratanyagból, mely Bernrieder Jánosné, Széll Ilona elhatározásából a M. T. Akadémia birtokába jutott, került elő az a kézirat, amely egészen új terveket, részleteket őrzött meg a Hunyadi László c. drámából. Az „Előlegések“ felírású szöveg a dráma történeti forrásmunkákból (Heltai, Fessler, Engel, Thuróczi) kivont anyagkészletet foglalja magában. Ezenkívül négy tervezet maradt ránk. A szerző mindezeket részletesen ismerteti és betűnkint szövegüket is közli. — Badics Ferenc: *XVII. századi vers a bor és víz vetélkedéséről. Adatközlés*. (A herceg Esterházy-család hitbizományi levéltárában levő, egy 1658-ból származó, 47 névsorú szakra terjedő „A Bor és Víz, a Fellebb való méltóságaért és annak'ell nyéréseért. Egymás között Pántolódnak“ c. vers szövege). — Rácz Lajos: *Kazinczy egy ismeretlen értekezése* címen „Bevezetés a Törvények lelke nevű könyvhöz“ felírású, eddig kiadatlan, 12 lapra terjedő bofejezetlen dolgozatát teszi közzé (a Nemzeti Múzeum Könyvtárából). — Lukács Pál: *Balassa Bálint levele Melith Istránhoz, a szepesi kamara főnökéhez*; Szabolcsi Bence: *Pótlás a régi magyar „metrikus“ énekekhez*. — Bognár Mihály: *Teleki József gróf verse a tolerantiáról*. — Gulyás József: *Arday József versei. Adatközlés*. — Belohorszky Ferenc: *Néhány szó egy disszertációról*. A szerző kimutatja, hogy egy újabban megjelent doktori értekezés szerzője könnyen hozzáférhető kézirati anyagot is felhasználott, de a forrás megjelölése nélkül. — Könyvismertetések. Szinyei Ferenc: *Az 1927—8. évi középiskolai programmértekezések*. Kéky Lajos: *Doktori értekezések 1927—8-ban*. — 2. sz. György Lajos: *Genovéca* (II., bef. közl.) A szerző a világirodalombeli Genovéca-népkönyvek és a Genovéca költői feldolgozásainak tudós elmélyedésre valló ismertetése alapján állapítja meg a mi irodalmunkban is nagy szerepet játszó tárgynak a szellemi élet nagy európai folytonosságával való kapcsolatát. Megjegyzi azonban, hogy minél inkább belemertülünk az idetartozó külföldi adatok elemzésébe, annál inkább igazat adunk Heinének, aki szerint hiába öltöztették a

költők Genovét a cifrafnál cifrafnál ruhákba, mégis csak legszebb a rossz nyomású és eseten metsetekkel díszített népkönyv, amelynek bájoságát egyetlen művészi készítmény sem tudta megközelíteni. — Timár Kálmán: *Magyar kódex-családok* (V., bef. közl.). Kimerítő tanulmány a címben levő tárgyról a következő vázlat szerint: 7. Világi kódexei: a) Plébániai könyvek (1. Döbrentei-kódex. 2. Imádságok. 3. Házasságkötő formula); b) Világi imádságos könyvei (1. Festetics- és Czech-kódex. 2. Peer-kódex. 3. Gömör-kódex. 4. Gyöngyösi-kódex.); c) Világi papok kódexíró tevékenysége (1. Halábori Bertalan. 2. Biró Pál. 3. Velikei Gergely); d) Világi kódexmásolók (1. Németi György. 2. Mihály György. 3. Velikei Gergely.). 8. Nem katolikus kódexek: a) A huszita biblia. b) Protestáns kódexek. (1. Batthyány-kódex. 2. Keszthelyi-kódex függelék. 3. Imádságok.) — Császár Elemér: *A középkori magyar vers ritmusa*. (II.) A „nemzeti versidomát éreztető középkori verseink” folytatólagos tárgyalása után a „latin minta nélküli ritmustalan emlékek”, majd a „latin versek magyar fordításai” kerülnek sorra. A szerző minden szóhajóhető irodalmi emlékekkel kapcsolatban utal az eddigi tudományos köztudatra s eltérő felfogását a tárgy jelentőségéhez mért nyomatékkal hangsúlyozza. — Adatközlések: Brisits Frigyes: *Vörösmarty Hungady Lászlójának töredékei* (II., bef. közl.); György Lajos: *A Genovéna-legenda legrégebb magyar változata* (Pótlás a szerző Genovéna c. tanulmánya I. fejezetéhez); Bártfai Szabó László: *Ismeretlen versek Petőfőtől és Tompától* (a Nagyváradon 1847-ben megjelent „Játékszíni emlény”-ében olvasható Tompától a Két menyasszony című balladája és Petőfinék „Más” című nyolcsoros bordala); Domokos Pál Péter: *A csiksobotfalvi kézirat*; Gulyás József: *Szalkay Antal Aeneisének kéziratai*; Lugosi Döme: *A piaristák szegedi drámajátékai*; Lukcsics Pál: *Bornemisza Vak Menyhért verse 1609-ből*; Waldapfel József: *Bessenyei György áttérése*; Gulyás József: *Kik írták a Debreceni Grammatikát?*; Timár Kálmán: *Magyar vonatkozású salzburgi iskoladráma*; Mitrovics Gyula: *Kazinczy Ferenc arcképe*. Könyvismertetések. Irodalomtörténeti repertórium (1928 második fele).

Katholikus Szemle. — 1929. évf. 4. sz. Perényi József: *A Boldogasszony Anyánk kora és szerzője*. A nevezetes katolikus himnusz a XVIII. század végéről való. Szerzője Szentmihályi Mihály egri kanonok. Egyházi énekeskönyve öt részben jelent meg: Eger, 1794—1798. — 5. sz. György Lajos: *Egy magyar nyelvű híres spanyol pikaró-regény*. Ez a regény Miskolcon az 1820-as években jelent meg Az emberi életnek játékhelye címmel. Fordította deákbold Herczer Jób. Az eredeti spanyol regény Guzman néven lett világhírű. Szerzője Mateo Aleman. (1600 körül.) A késői magyar fordítás észrevétlenül maradt.

Közgazdasági Szemle. — 1929. évf. 5. sz. Laky Dezső: *Vargha Gyula* (1853—1929). Vargha Gyulával a magyar közgazdasági tudománynak olyan díszje szállt sírba, akinek munkásságát késő korok kutatói és kormánya is fogják gyümölcsöztetni. A Sorsnak ritka adománya volt az övé: a költő magas ívelésű szárnyalása s a tudós elmélyedő lelke.

Literatura. — 1929. évf. 5. sz. Feszty Árpádné: *Az utolsó Jókai*. Furcsán volt Jókai az utazással. Tulajdonképpen csak annak örült, ha Bécsbe vagy Berlinbe ment. Berlinben különösen rokonszenvezett Wallner író, utazó,

színházigazgató feleségével. „Gyönyörű leveleket kapott az asszonytól és ő, aki oly rossz levélíró volt, mindig pontosan, hosszan, poétikusan válaszolt.“ Erre a barátságra — állítólag — Jókainé sem volt féltékeny. — Sziklay István: *Ahol a 70 millió betű született.* (Jókai pesti lakásai 1848-tól.) Jókai Budapesten a következő helyeken lakott: 1. Dohány-utca 373. sz.; 2. Országút (= a mai Múzeum-körút, átjáróház a Magyar-utca); 3. Svábhegy; 4. Magyar-utca 21. szám; Külső stáció-utca 80. szám (= ma Baross-utca 98. szám); 5. Kerepesi-út (= ma Rákóczi-út; az Uránia-színház helyén lévő ház); 6. Sándor utca 36. szám; 7. Bajza-utca 21. szám; 8. Erzsébet-körút 44. szám. — Németh Andor: *Illyés Gyula.* Illyés Gyula 1902-ben született, halottak napján, a tolnamegyei Rácegres pusztán, zsellércsaládból. Később hosszabb ideig volt Párizsban. Egész kultúrája francia. A magyar irodalomból csak azt ismeri, amit az iskolában tanult. Ady-verseket sohasem olvasott. Jól tud latinul. — 6. sz. Kosztolányi Dezső: *Igék a könyvről.* A könyv, amely mindenütt jelenlévővé varázsolta a szellemet, megteremtette az emberiség lelki közösségét. — Szász Zoltán: *A Szász Károlyok s az írői népszerűség kérdése.* Ha már a hasonló néven szereplő, esetleg apa-fió viszonyban lévő írók ragaszkodnak nevükhöz, akkor félreértések elhárítása végett tanácsos volna jelezni, hogy hányadik hely illeti meg őket a sorban. — Feszty Árpádné: *Jókai társadalmi élete.* Érdekes adatok arról, hogy miképpen igyekezett Feszty Árpád, a festő, Jókai és a közéleti szereplők közt meghittebb viszonyt létesíteni. — Rónay Mária: *Szendrey Júlia és Jászai Mari lépte nyomán.* Hangulatos cikk Szendrey Júlia és Horváth Árpád házasságáról, továbbá Jászai Mariról — Jánossy Gábor visszaemlékezései alapján. — Somogyi Mária: *Az ördögös Hatvani professzor és gyermekei.* Az Arany Jánostól is megénekelte, híres debreceni tanár rövid életrajza s adatok leszármazottairól. — 7. sz. Dénes Sándor: *Folytatom a „Színek és évek“-et.* Adatok Kaffka Margit életében (többek közt az írónek egy, 1918 november 20-án kelt, édesanyjához intézett érdekes és jellemző értékű levele). — (U. a.): *Faragó Sándor.* A „Bércszárnya“ című színdarab szerzőjének életrajza (arcképpel). — Somlyó Zoltán: *Hoqy' lettem Holnapos.* Színes visszaemlékezés arról, hogyan lett a szerző a nagyváradi „Holnap“ c. irodalmi társaság tagja. — Elek Oszkár: *Napoleon a magyar irodalomban.* Az adatokban gazdag tárgy történeti ismertetés szerint: irodalmunk költői tanuskodása a nemzeti határokon átpillantó, hol feddőzésben pattogó, hol bírálattal sujtó, majd bámulathatn égő vagy szájalomra enyhült magyar figyelemnek.

Magyar Kultúra. — 1926. évf. Schnattner Szigfrid: *Gyulai Pál századfordulója.* Zsúfolt dicséret után, mely elismeri Gyulai kemény, következetes és becsületesen reális egyéniségét, kíméletlennek, nyakasnak és elfogultnak tartja, aki „elméssége kétélű kardját, nyelve csipősségét sokszor meg nem engedetten használta“; lelke szűk, beállításai nem egyszer ferdék és protestáns ízűek. Mindezekről általánosságban beszél. — Jablonkay Gábor S. J.: *Jókai és a történelmi érzék.* A történelmi regény könyves műfaj; nem bizonyos, hogy mindig fejleszti az olvasók történelmi érzékét. Jókai hangulatok rabja, szigorúan vett történelmi érzék és komoly tudás nélkül: hasonló gondolkozású olvasói ezért kedvelik. A költészetet összekeveri a történelemmel. Mikszáth Új Zrínyiújsza és Gárdonyi Az Isten rabjai is károsak. Jókai rózsaszínű roman-

tikába burkolja tévedéseit; sorra cáfolja ezeket, különösen, ha a katolicizmust sértik. — 1927. évf. Sik Sándor: *Prohászka Ottokár, a költő*. Költőn nem versírót, hanem művészi önkifejezési szükségéből alakító szellemiséget ért. Prohászkanak fiatalkori novellái, beszédei, elmélkedő és tanító művei mind élményszerűek: „amit mond, az filozófia és a morál, ahogyan mondja: művészet”. Fantáziája éber, eleven, víziós természetű, de reális talajról lendül, nyelve kifoghatatlanul színes, bár nem egyszer idegenszerű. — Brisits Frigyes: *Prohászka Ottokár, a szónok*. „A beszéd nála nem elgondolás, hanem élmény volt. Az érvelés értelmi egyoldalúságát a szinte sugalló ráhatás hevülete foglalta el.” Mindent lát, láttat, éreztet, friss zamatú beállításban. Brillianszónoki formatudásán túl bámulatos műveltség és korézés jellemzik. — Székely Nándor: *Magyarországi zsidó írók*. A kimondottan zsidó témát feldolgozó és az ilyen vonatkozásokat nem kereső zsidó írók két külön csoport, de mind a kettő gyökértelen, nemzetietlen és külföldre számító. Névsor közlése után különösebben csak Bródy Sándor, Bíró Lajos, Gábor Andor és Kóbor Tamás irányát fejtegeti. A kimondottan zsidó irodalom elég szegény. Szabolcsi Lajos, Újvári Péter, Kis Arnold és Patai József a nevesebbek. — Benyács István: *Lonkay Antal*. Száz éve született; ő volt a legelső katolikus ujságíró Magyarországon. Napilapja 1860-ban indul *Idők Tanuja* címmel, később (1867-től) *Magyar Állam*. Sívár korszakban küzdötte harcát. Klasszikus műveltségű tanár volt, de magasabb szárnyalásra képtelen. Az új magyar ujságírás utólcérte, hamar el is hagyta; a katolicizmus hivatott vezetői sem támogatták. — Köveskúti Jenő: *Vajda János és kritikussai*. Béla királyfi című történelmi eposzát Gyulai 1854-ben Arany János Toldi Estéjével mérte össze, utána húsz éven át észre sem vette. Erdélyi János megsejti a szívébe tört fulánkot, de ő meg a Petőfi-utánzók közé sorozza. Zilahy Károly méltányolja először helyesen költeményeinek új élményszerűségét, a sötét alapszínt, a rendkívülinek a keresését, a saját lábán induló „shakespeareieskedő nyereséget”, de nem kerüli el a figyelmét a belső összhang hiánya sem. E korán sírjába dőlt esztéta írásai után Gyulai második bírálata Alfréd regényéről megint keserű sebet ejt rajta. Aranytól kozmopolitának nevezett, pedig csak új, európai ízlésen fejlődött költőnemzedék veszi körül, de nincs esztétikusuk. Gyulait Vajda elfogult kálvinistának tartja, az elernyedtt katolikus irodalom — Reviczky, Endrődy, Rudnyánszky után — viszont őt nem szíveli. Gyulai később sem változtatott véleményén, csak tanítványa, Beöthy Zsolt ad neki elégtételt azzal, hogy a *népiesszel szakító gondolati irány* úttörőjének ismeri el. — 1928. évf. Sajó Sándor: *Bársony István*. Meleghangú megemlékezés az elhunyt író erős magyarságáról és tájrajzainak szépségeiről. „Alakjainak vívódásaiban, küzdelmeiben nemi problémák helyett szívproblémákat tár elénk; férfiai férfiasak, asszonyai és leányai nőiesek, nem szeretkeznek, hanem szeretnek; Bársony István e tekintetben nem a mai, területben és erkölcsben csonka ország írója, nem is gondolom, hogy manapság nagyon sok olvasója volna. Egész költészete a magyar föld és magyar erkölcs épségét és szépségét hirdeti: ebben van nemzetnevelő jelentősége és érdeme.” — Harangi László: *Kincs István*. Ahogyan Mikszáth Kálmán a felvidéki népet, Tömörkény István a szegedi parasztokat, Domonkos István a bakonyi magyart, úgy rajzolja Kincs István a rábavidéki embereket. Közöttük született, ott nőtt föl, körükben él most is. Az ő lelkük szólal meg

írásain keresztül. Minden írása a dunántúli magyar lélek tiszta tükre. A katolikus magyar népleléknek Tarczai Györgyön kívül, aki inkább a régi világot szereti rajzolni, ő a legnagyobb kifejezője a ma élő írók közül.

Magyar Nyelv. — 1929. évf. 3—4. sz. Vitéz Házi Jenő: *A soproni virágének*. A soproni levéltár egyik „városi könyv“-e hártya-táblájának külső felén az 1490-es évekből származó kézirással a következő virágének-töredék van feljegyezve: „Wýrag th[u]dýad theuled el kel mennem, Es the ýrethed kel gýazba uweltezem.“ Mai olvasással: Virág tndjad, tóled el kell mennem És te íretted kell gýaszba öltezem. A bejegyzés valószínűleg Gugelvit János városi jegyzőtől származik, aki 1495 december 9-én már nem élt. Timár Kálmán: *Szántó Arator István nyelve*. Szántó születésre dunántúli, nyelv szempontjából azonban nem tartozik oda, mert Galgócon nevelkedett. Beszédén bizonyára megérzett a palócos vagy tótos kiejtés, azért gúnyolja őt tótnak irodalmi ellenfele, Beregszászi Péter nagyváradai predikátor. — 5—6. szám. Szinnyei József: *Széchenyi vagy Széchényi?* Mind az *é—e*-vel, mind az *é—é*-vel írásnak hagyomány az alapja. Csak egy tilalomfa áll itt: Széchenyi István nevét nem szabad másképp írni, mint ahogy ő megállapította. Ő pedig *Széchenyi*-nek írta. — Techert József: *A Bécsi Kódex e-jelöléseinek kérdéséhez*. Rövid nyelvészeti fejtegetés a címben írt tárgyról. — Waldapfel József: *Balassi-e vagy Balassa?* Jogos az az állítás, hogy mivel a költő legtöbb hitelt érdemlő módon megörökítette a Balassi nevet, őt e néven említeni nemcsak megengedhető, hanem a legtermészetesebb is. — Viski Károly: *Sylvester*. „Erdősi“-nek Sylvester neve nem okvetlenül „a kor szokása szerint latinositott név“, mint ahogy Melich véli. Szilveszter, kinek napja december 31, tudvalevően keresztnev is, s mint ilyen válhatott családnévvé.

Magyar Szemle. — 1929. évf. VI. k. 1. sz. Halász Gábor: *A magányos költő*. Harsányi Kálmán legszebb versei a magára maradt lélek vergődését, szemérmes panaszait zengik. És ha összegyűjtött cikkeiben lapozunk, ennek a tragikus magányosságnak az okaihoz férközünk egyre közelebb. Nem lehet csak az eredetiségkereső írói lélek természetes elkülönösödésében keresni a járt utakról letérés magyarázatát. Elvált a kortársaktól, mert visszariadt szellemüktől. — Várkonyi Nándor: *Mai Hránk*. (Beszámoló a háború utáni magyar líráról.) A háború katasztrófájakor addig sejtelmetlenül alvó csirák bukkantak ki a föld alól, szinte egy csapásra s egész „garnitúrákban“ sorakoztak szemünk elé az új költői típusok. A szenvedés hatása a szubjektív ént kollektívvé igyekezett tágitani. Raith Tivadar volt az első nálunk, aki szembeszállt a modern esztétizissal, világosan szövegezve meg az aktuális erkölcsi parancsot s ha önmagában nem alkotta is meg az új költő időbíró típusát, elvben először ő tette meg a szükséges újító lépést. Nemcsak az emberiséggel érez immár közösséget a költő, hanem azokkal az eszmékkel is, amelyeket az egyén s a társadalom a legmagasabb célokul tűz ki maga elé. Ma, ideális meghatározással, a magasabb s az alacsonyabb lét küzd a kifejeződésért a lírikus egyetlen személyi éleledésében. Az új kor teljes értékű törekvő költőjét a külsőségek csak futólag érintik; lírájának legnagyobb ténye, hogy kibontakozik a túl-analizált magányosságból, bekapcsolódik az életbe, frissebb szemet nyit a természetre, keresi a történelmi pillanatot, a szociális helyzet értelmét s keresi mindennek erkölcsi és művészi konzekvenciáit. (Az ismertetett s további fejte-

getéseket a szerző számos utalással teszi szemléletesebbé; végül megjegyzi, hogy „a pár példában, minden értékelő szándék nélkül, napjaink lírájának csak leg-érdekesebb, pregnáns arnyalatait“ igyekezett felvázolni.) — Trócsányi Zoltán: *Falusi szépirók*. (I.) Az Új Barázda című néplapban közzétett elbeszéléspályázat tanulságait ismerteti. A pályázat főcélja egyfelől tehetségek felkutatása, másfelől népstilisztikai és néplélektani kutatásokhoz szükséges anyag összegyűjtése volt. Jellemző a pályázat eredményére, hogy a szerzők nem mindig voltak tisztában a leírás és megírás közötti különbséggel, másszóval plágium is akadt köztük. Amit azonban mint élményt írtak meg, még ha elbeszélés formájában is, azt igaznak és valóságnak, „megtörtént eset“-nek tüntetik föl. — 3. sz. Trócsányi Zoltán: *Falusi szépirók*. (II.) A földművesek, gazdák és munkások pályaműveiből kitűnik, hogy a falu hangulata nem olyan elkeseredett és kétségbeesésében mindenre elszánt, amilyenek manapság szokás föltüntetni. Ugyanaz ezeknek az elbeszéléseknek a társadalompolitikai fölfogása, ami a népmeséké. Feltűnő bennük, hogy bár a két nem egymáshoz való viszonyát a legkülönbözőbb helyzetekben rajzolják meg, nem tévednek le a tisztosság és józils útjáról. Az elbeszéléspályázat tanulsága szerint a sajtóságos népköltészet, népmesei stílus kiveszett az újságot olvasó s ismeretterjesztő előadásokat hallgató falusi emberből és helyet adott a fővárosi hírlapok irodalmi stílusának. A felvilágosodásával együttjárt mitológiájának pusztulása is. A Kacor király meghalt, a nép felnőtt s gyermekmesékre nem kíváncsi többé.

Magyar-Zsidó Szemle. — 1929. évf. 1—3. sz. Groszmann Zsigmond: *Kohn Sámuel*. A kiváló tudós pályájának rajza. (A szombatosok. 1889.)

Napkelet. — 1929. évf. 9. sz. Friedreich Endre: *Czuczor Gergely haditörvénytészi pöre*. Czuczornak Riadó című költeményét Bajza József, a Kossuth Hírlapjának szerkesztője, nem akarta közölni, de a szerző kívánságára az 1848 december 21-i számban mégis kiadta. Emiatt a költőnek később súlyosan kellett lakolnia. Czuczor elfogatását a fővárosba bevonuló Windischgrätz herceg már 1849 január 14-én elrendelte, de a parancsot csak 18-án foganatosította a bizottság rendőri osztálya. Minthogy a vádlott elismerte a Riadó szerzőségét és bűnössége kétségtelennek látszott, hamarosan megtartották a haditörvénytészi tárgyalást s a költőt fegyveres lázadásra való írásbeli izgatás bűntette miatt hatévi, vasban eltöltendő várfogságra ítélték. Eleinte az a hír járta, hogy a foglyot Kufsteinba viszik, később azonban — főleg To'dy Ferenc és mások közbenjárására — a herceg megengedte, hogy Czuczor Budán maradjon. Május 21-én, mikor a honvédség diadalmasan vonult be a várba, megnyílt az ő börtönének kapuja is. — Makkai János: „*Proletáriródom, proletárművészet*.“ Válasz Surányi Miklósnak és Farkas Zoltánnak e kérdést illető hozzászólásaira. — Pukánszkyne Kádár Jolán: *A pesti magyar és német színészet harca a Bach-korszakban*. Érdekes és jellemző színésztörténeti adatok. — 10. sz. Kéky Lajos: *Vargha Gyula* (1853—1929). Alapjában álmodozó, merengő, mimóza-érzékenységű lélek volt. Költészete hangot ad az emberi szív minden nemes vonzalmának. Leggyakoribb ihletőjéül a szenvedélyes, odaadó hazafias érzés vonul végig költészetén. Lelkének másik állandó és mély vonzalma a természethez fűzi. Legbűvösebb adománya a jelenségek illanó, tűnékeny sajtóságainak fölfogásában nyilatkozik. Leírásai a hangulatkeltésnek egész gazdag skálájára képesek a humoros rajztól egészen a monumentális fes-

tésig. Határtalan gyöngédség s az érzés tisztasága jellemzi szerelmi és családi költészetét is. Bántja a jelen sok visszássága s előlük az emlékek és álmok világába menekül. Öregkori költészetében a melabú sajátos magyar humorral vegyülve nyer eredeti szint. Kötelességtudó erős lélek; arra eszméltet, hogy munka és küzdés az ember boldogító sorsa s a csüggedés nem méltó férfhoz. Az élet alkonyán egyro sűrűbben foglalkoztatja a válás gondolata. E viaskodásai egy főséges halálvízióban csendesednek ol. Költészetét hálás kegyelettel sorozhatjuk be nemzeti értékeink közé. — 11. sz. Halász Gábor: *A líra halála*. A mult század mint politikában, úgy ízlésben is a polgáriság korszaka volt. A romanticizmusban fejeződött ki leghívebben a polgári szellem, és a romantikus ízlés minden látszólagos változás ellenére töretlenül uralkodott napjainkig. Am az ízlés változhat. Az ízléshullámszás jellemző példája az antik kor szerepe az európai szellem történetében. Korunk szellemi válságát a romantikus ízlés, hangulat, világnézet haldoklása okozza minden területen. A líra meghal — merült fel a panasz az utóbbi időkben — és az elparentálók korunk anyagiasságát emlegették magyarázatnak. Máskép áll a helyzet. Ami meghal, nem a líra, csak azok a képzetek pusztulnak lassan el, amelyeket a romantikus elmélet és költők szuggesztív hatása alatt a költészethez fűzünk. A romantikus versben mindig a versíró, az én, a szubjektum a fontos. A költőt a valóságból csak önmaga érdekelte és önmagából csak az érzelmek. Kialakult a gondolati és érzelmi líra mesterkéltn megkülönböztetése; a gondolatot nehékesnek, költőietlennek érezték, az érzéseket érdekesnek és főkép lírainak. Az érzelmek köre azonban szűk és a szubjektív lírának szükségszerűen rövid idő alatt ki kellett futnia pályáját. Az érzelmek elaprózódtak, a költőknek nincsen mondanivalójuk. Nálunk Ady volt az utolsó, aki tehetségével egy hanyatló irodalmi tradíciót a kezdet magasába, Vörösmarty mellé emelt; de az egyes versek mámorító illatán keresztül lehetetlen nem éreznünk a műfaj rothadását. A romantikus század költője önmagát tisztelte, a régi költő a témáját; a szubjektív és objektív líra a kétféle beállítottságból születő költészetet. Az objektív típusú költő, mint Berzsenyi, sohasem érzi a legsúlyosabb versformát sem tehernek. Ma már világos jelek mutatják az ízlés lassú változását. Egyik érdekes tünete a költőideálok helyeseréje. Nem véletlen, hogy az érdeklődés és rokonérzés fókuszába a formaművész és gondolkodó költő került, Ady mellett Babits. Másik tünete az ízlésváltozásnak: az új irányú irodalomtörténeti és történeti érdeklődés. Olyan korszakok válnak problematikussá, amelyeknek arisztokratikus lelkiségével eddig idegenül állottunk szemben. A főleg német szellemtörténeti kutatások a barokk kultúra értékelésében értek el nagy hatást. A fogékonyá tett léleekben aztán újfajta szépségkívánságok hajtának ki, nyugtalan vágyak új ideálok után. Az ízlésválság mindig világnézetválság kísérője. Ma a romantikus eszmőr együttjár az arisztokratikus ízlés újjáéledésével. A kialakuló új líra valószínűen arisztokratikus lesz tárgyi értelemben és abban is, hogy kevesekhez fog szólni. — 13—14. sz. Horváth János: *Szász Károly* (1829—1905). Páratlan formai fogékonytsága s formaközvetítő készsége nemcsak műfordításait, hanem eredeti költeményeit is jellemzi. Ő nem spontán, teremtő költői tehetség volt, hanem a legfogékonyabb irodalomimpresszionisták egyike. Benne az irodalom, a költészet benyomásai csaknem mélyebbre hatoltak s hatékonyabban ihlették alkotásra, mint az életéi. Műfordításai szerves része a magyar klasszikus irodalomnak s kivált „kisebb műfordításai“

három kötetét úgy kellene újabb kiadásokban felszínen tartanunk, mint nagy költőinket, mert velük együtt a magyar nyelv művészet klasszikus díszei közé tartozik: Altalában azzal a gazdag, régiből, népiből is táplált nyelvkincsel él, mely klasszikusainké s mely minden elemét az élőbeszéd természetes ízébe olvasztotta be. Művészi tapintatossága teszi képossé bizonyos játékos könnyedségnek észrevehető, de nem fitogtatott úzésére. A hanggal való varázslatos játéknak, költészetnek Szász Károly híres Poe-fordítása, A holló, a koronája. Leginkább oly költői egyéniségek és stílnemek megszólaltatása sikerült neki, minőkhez hasonlók saját klasszikus költészetünkben is díszlettek. Ő egyike volt és marad legkiválóbb prózairóinknak is. Az értekező stílusban az ő nagy kortársai közt lehet találni súlyosabbat, de a kurzív magyar beszédnek, mely ezakszerű és mégis közvetlen, hangzatában pedig ép és talpraesett: jelesebb művészetét alig találhatni nála. — Kardeván Károly: *Az Ős Kaján*. Adynak a csodálatos víziójával többen foglalkoztak s legtöbben az Ős Kajánban a boros mámor megszemélyesítését látták. E felfogással szemben Makkai Sándor az Adyban integránsan élő démonikus elem kivétését látja a költeményben, a szerelem, életöröm... a pogány dalok szimbólumát. Földessy Gyula Adytól tudja, hogy az Ős Kaján „Az élet, vagy ha úgy teszük, a költészet”. Kardeván szerint az Ős Kaján Ady múzsája, az ő legősibb, legeredetibb hangjainak megszemélyesítője. A költő szeretne a keresztény gondolat- és képzeletvilágtól megszabadulva úgy látni és úgy énekelni, ahogy ősmagyar pogány őse látott és dalolt, de megtörtén kénytelen bevallani, hogy csak egy pár állomvillanása volt abból a költői világból, csak egy-két buja, új nagy dalt tudott énekelni.

Népünk és Nyelvünk. — 1929. évf., 2—3. sz. Bibó István: *Földrajzi, irodalmi és erkölcsi szempontok a magyar lélek mai megítélésében*. Beöthy Zsolt olyan tétéleket, előképeket állít föl az irodalomtörténet terén (v. ö. Az Ős idők homályából egy lovasember alakja bontakozik ki... stb. Magyar irod. kistükre), amelyek sem bebizonyítva nincsenek, sem erős érzelmi színezetük miatt egyetlen absztrakt jellegű, a kételyt teljesen kizáró más igazságtételhez érzelmi maradék nélkül nem kapcsolódhatnak... Így találkoznak az esztétikai elképzelések a turánisták elképzeléseivel, a tudomány szigorú követelményeit egyformán maguk mögött hagyva. Nem elhamarkodott ítéletek, költői elképzelések, erkölcsi megítélések, hanem pontos kutatások kelletnek annak megállapításához, hogy a maga valóságában... milyen volt és milyen ma is a magyar.

Pásztortűz. — 1929. évf., 2. sz. Kristóf György: *Egykorú gyászversek Bethlen Gábor halálára*. A Bethlen Gábor alakja a magyar történelemben című nagyobb tanulmány részlete. Ismerteti azokat a magyar és latin verseket, melyek a nagy fejedelem halálát siratták. — 4. sz. Gyalui Farkas: *Rákosi Jenő*. Az elhunyt író meleghangú jellemzése. — 10. sz. Kristóf György: *Vargha Gyula pályája*. Emelkedett hangú megemlékezés. — 11. sz. Kőmíves Lajos: *Ady Lőrinc harca elesittul*. Emlékezések Ady Endre elhunyt édesatyjára. — 12. sz. Kristóf György: *Szász Károly első nyomtatásban megjelent költeménye*. Első költeménye a brassói Mulattató 1838. évi november 8-i számában jelent meg Nemzetünk korai címmel. A cikkirő újból közli a

honfoglaló magyarokat dicsőítő hexameteres költeményt. Eszerint Szász Károly kilencéves korában írta első nyomtatásban megjelent költeményét. — 13. sz. Szentmártoni Kálmán: *Petőfi utolsó éjszakája*. A cikkíró közli egy nagyon öreg széke!ykeresztúri asszony visszaemlékezéseit.

Protestáns Szemle. — 1929. évf., 4. sz. Németh László: *A debreceni disputa*. 1550 és 1570 közt a teológiai disputa nyilvános látványosság, mint ma a színház. A debreceni disputa szerzőjének jött az a gondolata, hogy egy koholt disputával áll elő. Ez a vita-jelenet a maga nemében kitűnő. Jellemzés dolgában nem marad ez a mű a XIX. század vígjátékai mögött, ha nem is jellemzés a célja. A nyelv erőteljes, nem annyira irodalmi, mint a szépprózairóké, de kitűnő szólásokkal gazdag. — Hegyaljai Kiss Géza: *Tompa Mihály felfedez egy író*t. Borsodi József egykori simonii ref. lelkész fiának, Bőának hagyatékából huszonegy oly levél került elő, melyekből kitűnik, hogy Borsodi Józsefet (1801—1886) Tompa Mihály biztatta imakönyve kiadására. A sajtó alá kerülő kötet kéziratát, sőt korrektúráját is a költő nézte át s javíttatta ki. — 5. sz. Hegyaljai Kiss Géza: *Károlyi Gáspár új életrajzához*. Újabb kutatások alapján megállapítható, hogy a jeles bibliafordítót Károlyi Radies Gáspárnak hívták, nemes családból származott s 1578—86 közt a zemplénmegyei Tállya városának lelkésze volt. Háromszor nősült és 1591 december utolsó napjaiban halhatott meg Göncön. (V. ö. Iványi Béla: Gönc szabadalmas mozgóváros története. Debrecen. 1926.) — 6. sz. Kutas Kálmán: *Szász Károly*. Szász Károly el nem muló irodalomtörténeti jelentősége, hogy amikor a költészet kelmeiséggé kezdett válni, fejlesztette a műízlést és közvetve emelte költészetünk szintjét klasszikusok fordításával. Ő az első, aki „Az ember tragédiájá”-nak részletes világirodalmi összehasonlítását adja. — Szász Károly: *Levél a szerkesztőhöz*. Ezt az önéletrajzi tartalmú levelet a költő-püspök Szász Károly a Neues Politisches Volksblatt szerkesztőjéhez intézte s eredetileg német nyelven jelent meg a nevezett lap 1889. évi dec. 29-i számának vasárnapi mellékletén. Érdekes adata — egyebek közt —, hogy Szász Károlynak első, idegenből fordított verse Berangernek A képzelt utazás c. költeménye volt, amely nyomtatásban előbb jelent meg, mint Petőfi fordítása. — Csűrös István: *Emlékezés Szász Károly püspökről*. A szerző 1897—1900-ig titkára volt a költő-püspöknek. Cikkében sok érdekes apróságot beszél el egykori főnökéről. — Kerecsényi Dezső: *Bornemisza Péter*. Bornemisza egyénisége egyik záró és kiteljesítő formája a protestantizmussal munkába kezdő XVI. századi magyar írók lelki sorozatának. Beszédeiben nemcsak a lélek irányítója, hanem az élet megismertetője is. Megismertet a görög filozófiával, régi írókkal, nagy hadvezérekkel, államférfiakkal; hallunk tőle Dürerről, Eulenspiegelről, sőt még az Orlando furiosóról is. A prédikátor mellett ott él a humanista író is. Bornemisza előretökintő, az evangélium felé néző lelkében azonban a görög-latin világ már csak emberi dokumentum. Dokumentuma jónak és gonosznak. — Ravasz László: *Vargha Gyula*. Vargha Gyula alakja annyira jellegzetes, hogy a kései történetíró tájékozódási pontul fogja használni korszakunk szellemi képének megrajzolásánál. Vargha Gyulát Ady Endrével a polarikus, a sarkias ellentét kapcsolja egybe és teszi ezt a két költőt a századvégi és a századelejének egységes csillagképévé. Vargha Gyula mindenestől a régi Magyarországhoz tartozik és annak egyik leg-

későbbi, de legszebb alakja. Ady az új Magyarországhoz tartozik s annak profétája, s egyszersmind áldozata. Vargha Gyulában az ethicizmus volt a legdöntőbb vonás, Ady Endrének gazdag lelkéből éppen ez az egy hiányzott.

Századok. — 1929. évf., 1—3. sz. Viszota Gyula: *Kossuth Lajos és a Pesti Hírlap*. Részletes története annak, hogyan lett Kossuth Lajos a Pesti Hírlap szerkesztője és hogy miért s hogyan vált meg a szerkesztéstől. A tanulmányból kitűnik, hogy Kossuth eltávolításában ugyanazok (Metternich, Gervay és Wirkner) működtek közre, akiknek Landerer köszönhetette, hogy a későbbi nagy államférfiut annak idején szerkesztőnek alkalmazhatta. — Asztalos Miklós: *Megkerült az úgynevezett Nyírkállói-kódex*. A Nyírkállói-kódex, melyről az utóbbi évtizedekben azt hitték, hogy elveszett, 1912-ben előkerült H. A. pécsi műgyűjtő hagyatékából és 1916 óta ismét a pécsi püspöki könyvtárban őrzetik. (A cikk a kódex pontos könyvészeti leírását is közli.)

Széphalom. — 1929. évf. 1—6. sz. Vajthó László: *En, Ady Endre*. Ezt a nagyobb tanulmányt külön ismertetjük. — Várkonyi Nándor: *Bibó Lajos*. Rövid jellemzés. — Zolnai Béla: *Rimay platonizmusához*. A Balassa és Rimay körüli magyar líra jól ismerte Platont s a platonizmus szellemi atmoszférája hatott erre a lírára. — Garázda Péter: *Izgalmas hajszja a magyar könyv mérénlyői után*. Pompás cikk arról, hogy a hírlapok elmélete és gyakorlata milyen kiáltó ellentétet mutat. Hírlapjaink dörgedelmes cikkeikben dorgálják a külföldi irodalmat pártoló közönséget, maguk azonban idegen irodalmat fordíttatnak s a külföld íróit népszerűsítik. — Szerb Antal: *Az ihletett költő*. Berzsenyi Dániel lírájának filozófiai szellemű jellemzése. — Garázda Péter: *Turáni kótyag*. Néhány tizedrangú magyar író most már azzal mérgezi a magyar közszellemet, hogy állandóan piszkálja az ősnagyar eredetet és az idegen származást. Erről a jelentéktelenségében is veszedelmes jelenségről igen érdekesen ír a szerző. — Kutas Kálmán: *Szász Károly*. Meleg hangú megemlékezés a nagy püspökről és íróról. — Tóth Béla: *Arany párizsi cenzora*. A hatvanas évek francia kritikai érdeklődése elég kicsinylően foglalkozott a költővel. — Zolnai Béla: *Bornemisza pogány bölcsel*. Számos adat Balassa Bálint nevelőjének görög műveltségéhez. — Garázda Péter: *Giccsek az éjszakában*. Földes Imre és Zilahy Lajos színműveivel kapcsolatban megállapítja, hogy a nemzeti témákhoz nem elég a görögötüzes vagy limonádés színpadi mesterség, ha mindjárt tapsol is a tömeg ezeknek a mesterember-munkáknak.

Szocializmus. — 1929. évf. 1. sz. Nyígrí Imre: *A tízéves halott: Ady Endre*. Ady harcos öntudatú szociáldemokrata volt. Már Nagyváradon írott cikkeit is teljesen kialakult progresszív gondolkodású embernek mutatják. Egyik nyilatkozata: Mindennél többre becsülöm, ha a szocialisták szeretnek. A Népszavába 1907-től 1914-ig 58 verset írt. A Szocializmusnak is több verset küldött.

Zenei szemle. — 1929. évf. 1. sz. Domokos Pál: *A csikcsobotfalvi Kájoni-kézirat*. A cikkíró 1928-ban rábukkant egy XVII. századi kéziratos egyházi énekeskönyvre. Nézete szerint a kézirat írója Kájoni János. — Szabolcsi Bence: *Tinódi zenéje*. A kérdést minden részletében alaposan megvilágítja, egyben külön füzetben közreadja a Tinódi-féle krónika kótáit ezzel a címmel: Tinódi Sebestyén dallamai. Tinódinak 23 dallamát ismerjük s ehhez sorakozik az egyik egyházi énekeskönyvünkben később megjelent 24. dallam.

II. Hirlapok.

A Reggel. — 1929 jan. 28. sz. m.: *Három szál szekfű, egy kis mimózacskor és két koszorú* *Ady Endre hőlepte sírján halála napjának tizedik évfordulóján.* Napilírszerű tudósítás arról, hogy kik koszorúzták meg Ady E. sírját a költő halálának tizedik évfordulóján (A Magyarországi Szociáldemokrata Párt; a szilágyságiak és a Bartha Miklós-Társaság tagjai). A cikkíró szemrehányáskép említi, hogy az évfordulóról „sokan megfeledkeztek, akik neki (t. i. A. E.-nek) köszönhetik létezésüket“. Pl. a Nyugat munkatársait jelöli meg ilyenekül. — d. zs.: *Ami még Adyból Pesten megmaradt.* A szerző némi mélabúval állapítja meg, hogy a Veres Pálné-u. 4. sz. házban, hol annak idején Ady lakott, ma már semmi emléke sincs a költőnek. Ady egykori nejének Márfly Ödönné Boncza Bertának lakásán már többet talál, de ezt is kevesli. Végül is megnyugszik abban a gondolatban, hogy „az Ady-múzeum, amely nincs, nagy, mint az univerzum, mint a végtelenség...“

Az Est. — 1929 júl. 18. Révész Béla: *Ady-emléktábla a pesti kácsi-házban.* (Képpel.) A budapesti Andrásy-úti Palermo-kávéházban emléktáblával jelölték meg azt a helyet, ahol egykor Ady E. társaságával szívesen időzött. A domborműszerű emléktáblát Bokros Birmann-Dezső szobrász készítette.

Budapesti Hirlap. — 1928 okt. 14. Dalmady Ödön: *Vigyázó Ferenc gróf alispánága.* Dalmady Győző elnökölt az ú. n. nemzeti ellenállás idejében, 1905 nov. 27-én, azon a nevezetes pestvármegyei bizottsági ülésen, melyen a betegsége miatt távollevő alispán ügykörének ellátására gróf Vigyázó Ferencet helyettes alispánná választották. Az akkori bátor ellenállási szellem ihlette Dalmadyt több szép költeménye megírására. A cikkíró szerint az irodalompartoló Vigyázó gróf hatalmas alapítványa „talán alkalmat adhat végre Dalmady Győző mintegy 5–6 kötetnyi összes költői és prózai munkáinak kiadására, amire éppen az Akadémia hivatott“. — 1929. 73. sz. Radó Antal: *Egy honorárium története.* Meleghangú visszaemlékezés Gyulai Pálra, kitől a szerző 1880-ban néhány olasz vers fordításáért tíz forint tiszteletdíjat kapott. A versek meg is jelentek a Budapesti Szemle 1881 januári számában. — Gyalui Farkas: *Rákosi Jenő Erdélyben.* Rákosi 1890-ben járt először Kolozsváron, ahol éppen akkoriban (szept. 9-én) adták elő sógorának, Csepreghy Ferencnek Saul király c. darabját. Ugyanez év dec. 17-én az egyetemi ifjúság meghívására utazott Erdély fővárosába s „Egy ismeretlen színműről“ címen újszemponotú előadást tartott a Hamlet-ről. 1891-ben, írói működése 25. évfordulóján, Acsopus c. darabjának kolozsvári előadására utazott Erdélybe. Utoljára 1911 szept. 1-én járt Kolozsvárt az Emke negyedszázados díszközgyűlése alkalmából. Valamennyi látogatásakor igen meleg ünneplésben volt része. — 171. sz. Gyalui Farkas: *Petőfi halála.* Tárca a címben írt tárgyról a Ferenczi Zoltántól megrostált adatok nyomán.

Dunántúli Estilap. (Szombathely.) — 1929. évf., 23. sz. Bárdosi Németh János: *Váth János.* Váth János írásművészete az erdélyi írókra, különösen Kemény Zsigmondra és Peteleire emlékeztet, de a történesek megválogatásában, elhelyezésében egyedülálló irodalmunkban. Témái huzavonó kisemberek, polgárok, halászok ajbajos élete. Tömörkény-látású író. Legjobb

elbeszéléseit Nyírt Sámsonok c. kötetébe zárta be. Egyik legigazibb írása a Szirtomlás. Fiókjában örzi Dóмок árnyékában c. útirajzait és Vakér c. regényét. Költészetének mustja egyre érik. Németre, lengyelre fordítják balatoni rajzait.

Magyar Hírlap. — 1929 jan. 27. Móra Ferenc: *A költő.* (Előadás a Zeneakadémiában tartott Pósa emlékünnepen.) Az ünnepeltre s a szerzőre egyaránt jellemző, kedves adomaszerű esetek. — Márc. 14. *Nagy karavodás a miskolci jogászok Ady-szobor-akciója körül.* Hír szerint a miskolci jogászok márc. 15-i ünnepélyük jövedelmének húsz százalékát Ady E. erdélyi szobra javára szánták. Egyesek közbelépésére a dékán állítólag felszólította az ifjúságot, hogy tegye újabb megfontolás tárgyává a dolgot. Az ifjúság megmaradt eredeti elhatározása mellett. — Május 23. *Milyen feltétellel oldja fel a rádtanács a Magyar Zsidó Lexikon lefoglalását?* Ha a Zsidó Lexikon felelős tényezői tizenöt napon belül gondoskodnak arról, hogy a dr. Weszely Ödönre vonatkozó rész teljesen kivételessék, vagy olvashatatlaná tétessék, akkor a példányok lefoglalását feloldják.

Magyarság. — 1929 május 19. *Rágalmazás miatt lefoglalták a Zsidó Lexikont.* A Magyar Zsidó Lexikon csillaggal megjelölve, mint kitért zsidóét közölte Weszely dr. pécsi egyetemi tanár nevét. Weszely ezért sajtó útján elkövetett rágalmazás címén pert indított a mű szerzője ellen és kérte a lexikon lefoglalását. A vizsgálóbíró helyt adott a kérésnek s elrendelte a Magyar Zsidó Lexikon lefoglalását. — Jún. 4. *Nagy ünnepséggel leplezték le Jókai Mór síremlékét.* 1929 jún. 2-án leplezték le a budapesti Kelepesi úti temetőben Jókai Mór Lechner Jenő és Füredi Richárd építő, illetve szobrászművészektől tervezett síremlékét. A leplezési ünnepen megjelent Horthy Miklós kormányzó úr is, az emlékművet Klebelsberg Kunó gróf avatta föl. — Júl. 14. Dóczy Jenő: *Írói szabadság és fejelem.* Az irodalomban is vannak szabadságharcok, mint a nemzetek életében. A legutolsó ilyen szabadságharc a mi irodalmunkban az volt, mely a század fordulóján Ady Endre nevéhez fűződik. Ha az Adyék költői forradalma nem tudott volna diadalmaszkodni, úgy az új tehetségek, irányok nem juthattak volna lélekzethez, új, pompás értékek csirában rekedtek volna. Azonban minden szabadságharc forradalom s minden forradalom anarchiát is teremt. A mai írói generáció — általánosságban — Adyék szabadságharcának neveltje, s ha mindenben, különösen zsenialitásban különbözik is e szabadságharc vezércitől, egyet, sajnos, megtartott és őriz e forradalmi hagyatékból: a fegyelmezetlen individualizmust, mely csak ösztönére hallgat, és szinte fél a kritikai értelem önmagát korlátozó lélekszavától.

Mult és Jövő. — 1929 jan. Somlyó Zoltán: *Hogy is vagyunk azzal a hatranéves „magyar-zsidóköltészet”-tel?* Szerző Komlós-Kredens Aladár ily című dolgozatával polemizál, mely a Mult és Jövő 1928 decemberi számában jelent meg. Szemére veti, hogy hosszasan foglalkozik Gellért Oszkárral, holott költészetében nem nyilvánul meg a zsidó szellem; hogy Szép Ernő „hontalan érzékenységét, önbizalmatlanságból eredő ömiróniáját” zsidó vonásnak veszi, holott nem az mert hiszen a zsidóra éppen a túlzott önbizalom jellemző; hogy nem méltányolja kellőképen Feleki Sándort, Kiss Arnoldot és Patai Józsefet. Pedig utóbbi költészetét Bialikével lehetne egyszintre állítani, „ha az

ő (t. i. Patai) költészetének forró és örökké zuhogó lírája nem volna még lüktetőbb, még emberibb“. Végül hibáztatja, hogy „a rendkívül nagyszerű Emőd Tamás“nak csak a nevét említi meg, s hogy „megfeledkezett arról a keserves 25 évről“, melyet cikkíró áldozott a magyar-zsidó költészetnek. — Febr. Komlós-Kredens Aladár: *A hatvanéves magyar-zsidó költészet pöréhe*. Somlyónak írt feleletében szerző főleg azt a kérdést fejtegeti, hogy van-e helyük egy ilyen tanulmányban a hitchagyott zsidó költőknek, ugyanazoknak, akiknek műveiből hiányzik a zsidó tendencia? A felelet: idetartozik „minden zsidó származású író, aki jó író. Minél jobb író, annál inkább. Mert minél jobb író, annál hübb a maga egyéniségéhez s így, bár talán akarata ellenére, érzés- és látásmódjának öntudatlan zsidóságához is“. Minthogy pedig az utóbbi fél-század alatt legjobb zsidó költőink az asszimiláns zsidóság köréből kerültek ki, ezek (Ignotus, Heltai, Szilágyi, Gellért, Szép, Füst, Balázs) „nemcsak jobb költők a felekezeti költőknél, hanem, talán akaratok ellenére, még zsidóbbak is. Mert egyénibb és eredetibb költők; egyéniségüket és eredetiségüket pedig csak zsidó létük öntudatlan mélyei táplálhatják“. — Patai József: *Bezdrom a ritát*... Hozzászólásában Bacher Vilmos definícióját eleveníti fel a zsidó irodalom lényegéről s oda konkludál, hogy a zsidó költő jelentősége attól függ, mennyiben enged szabad folyást zsidó lelkiiségének. Így pl. „Kiss Józsefben egyedüli igazi és maradandó érték föltétlenül a zsidósága... Kiss József épp mint 'felekezeti költő' halhatatlan. Minden egyéb vonatkozásban már ma a mulandóság lett.“ — 1929 március. Patai Edith: *Ady Endre harca a zsidósággért*. Bő szemelvényekben ismerteti Ady zsidó-barát cikkeit nagyváradi hírlap-író korából, a Fehér Dezső szerkesztésében megjelent Ady-kötet alapján.

Nemzeti Újság. — 1929. évf., jan. 27. Vas Tamás: *Pitroff Pál*. (Irodalmi arckép.) Egyéniségét némi nyugtalanság jellemzi, ezért soraiban, szakaszaiban nincs meg sokszor az az áthidaló gondolathajlás, mely fölötté valorizálhatná mondanivalóit. Tanulmányainak két nagy erővonala: az egyénies, gyors lüktetésű stílus és bölcséleti studiumainak érvényesítése mellett harmadik komponense, mély és komoly katolikus hitvilága. Abból a gondolatból indul ki, hogy az élet tele van problémával és ezeket eddig legjobban a vallás oldotta meg. — Febr. 17. Vas Tamás: *Kocsis László*. (Irodalmi arckép.) A lélek szegényeinek világából veszi verseinek anyagát. Nem diszponens író, aki témakörébe vonja a világ tarkajelentkezésű igényseit és mégis a világ kerül bele lelki életébe. Szinte parafrázisokat ad az aristotelesi igazmondásról, hogy az ember élete alapjában tragikus. Második korszaka a szeretet áradásának költői megjelenítése. Szíve aranyámpolna. Az öröm dalai csurognak belőle. Ebben a szelid léleklullámbzásban merül föl előtte a kék Dunántúl képe, melyet sok meleg színnel színez. Harmadik korszaka az Alverna hegyére szállt lélek liturgikus poézisét jelenti, midőn Szent Ferenc miséjét celebrálja. Szociális igényekkel, a keresztény szolidaritizmus programjával teltlen áll most előttünk a költő. Ha verstermését zeneileg fogalmazzuk meg, így hangzanék: Változatok a franciskánus húron. — Febr. 24. Antonio Vidmar: *A magyar irodalom Olaszországban*. Adatokra hivatkozó, tárcszerű beszámoló arról, hogy mi történik Olaszországban a magyar irodalom s ezen keresztül a magyar problémák megismertetése érdekében. — Márc. 17. Vas Tamás: *Ősz Iván*. (Irodalmi arckép.) A kék és szelid felhős Dunántúl képe vetődik elénk Ősz Iván költészetében. Versein a couleur locale színjátéka, rajtuk és

bennük az örök ember lelkének színeképe villan át. A finonnan érző férfilelek a vidék nagyobb városában; ez a kiöltő elem és helyzetkép. A költő lelke nyugtalan lesz, ha távol művészeti empóriumtól éli magányos életét. Ósz Ivánnál ezért a szállani vágyás és a lekötöttség ellentétéből melankólia csendül ki. Önként fut ez az életvonal a kietlen életsíkok vidékéről az otthon meleg világába. És ott hallgathatjuk a kiegyenlítődség szívhezszóló szonátaát. Elbeszéléseinek olvastán úgy érezzük, hogy azok inkább rajzok, tárcacikkek. Apró fájásokból kifinomult fantázia az Ósz Iváné. Mindenben szimbólumot lát. Ez az egyéni szimbólika-kezelés a legeredetibb értéke. — Ápr. 28. Vas Tamás: *Mentes Mihály*. (Irodalmi arckép.) Minden voise az Úrról szól, ha nem is kifejezetten. Mindenben a lélek szebb életének szolgálatában áll. Nála a költés pasztorálói motívum; életkifejezés, életközlés. Mentés a Dunántúl hangulatának, természetosi szépségének kiváló festője. Természetszemléletének költői virágcsokra a Fertő c. versgyűjtemény. Meleg kedély festi alá költőnk nagyszámú énekét családjáról. Egyébként kezdetben Harsányi Lajos nyomán halad, a szabadrimes verselést műveli; majd elhagyja ezt az irányt és magányos útját járja. Ezt látjuk „Magyar bánat” és a „Muzsikál az erdő” c. kötetében. Nem törekszik a kifinomodott költői stíltre, szófűzése a legtermészetesebb. — Júl. 21. *Gárdonyi Géza professzorának emléke*. Napihírszerű tudósítás arról, hogy a borsodmegyei Alsóabrány községben emléktáblával jelölték meg a plébánialakot, ahol 1886—1906-ig Répássy János, Gárdonyi Géza tanára lakott. — Aug. 17. *Leleplezték Endrődi Sándor emléktábláját Alsóörsön*. Hír arról, hogy a Balatoni Szövetség emléktáblával jelölte meg Alsóörsön azt a villát, melyben Endrődi Sándor, a költő hosszabb ideig lakott.

Néptanítók Lapja. — 1929. évf., 5—6. sz. Gopcsa László: *Gárdonyi-emléktáblák*. Gárdonyi Gézának eddig hét helyen állítottak emléktáblát. És pedig: Agárdon, Pátka községben, Székesfehérváron, a borsodmegyei Sály faluban, a somogy megyei Karádon, Vas megyében Sárváron és végül Győrött.

8 Órai Újság. — 1929. évf., ápr. 13., 16., 18. *Hogyan végeztette ki Kazinczy Ferenc fiát, Kazinczy Lajos ezredest, 1849 október 25-én, az aradi várban Haynau?* Három közlemény az „Újabb akták az aradi gyásznapokról” c. hosszabb cikksorozatból. — Ápr. 18. *Szabad-e rossz viccek szerepelni a színdarabban?* Fodor Lászlónak Bölesódal c. színdarabjában, melyet a budapesti Vígyszínházban ádtkak elő, egyik szereplő azt mondja egy nőről, hogy az elzüllött. „Alkoholista lett?” — kérdi a másik. „Még annál is rosszabb: fogorvos” — hangzik a válasz. E tréfát a Magyar Fogorvosok Országos Egyesülete a karra nézve sértőnek találta s a bíróságtól kért elégtételt, miután az igazgató, Roboz Imre, a sértő mondatot nem akarta törölni. A járásbíróóság bűnösnek mondotta Roboz Imrét feltűnően durva beesületsértés vétségében mint tettestársat és ezért 50 pengő pénzbüntetésre ítélte. — Május 12. *Kossuth Lajos felségárusági pöre és halálos ítélete*. A hadbíróóság tárgyalásainak ismertetése. — Május 19. *Lefoglalták a Magyar Zsidó Lexikon összes példányait*. V. ö. a Magyarság 1929 május 19-i és a Magyar Hírlap 1929 május 23-i számát.

Pesti Hírlap. — 1929. évf., jan. 27. Zsoldos Benő: *Régi magyar vers-honordíriumok*. Mátyási József egyszer állítólag ötszáz forint jutalmat kapott gróf Fekete Jánostól egy a gróftól támadó paskvill ellen írt gúnyversért.

Máskor egy gulyás jutalmazta meg verséért egy fias tehénnel (?). (A szerző szerint az irodalmi lexikonban „semmi nyoma sehol ennek az istenadta magyar poétának“. Ez tévedés! Szinyeyi J. Magyar Irók-jában is, meg a Ványi-féle Magyar Irodalmi Lexikonban is benne van a neve.) — Márc. 24. Tábori Kornél: *Titkos bécsi akták a magyar íróról*. Prottmann rendőrfőnök és Worafka pesti rendőrtanácsos kémjelentései Jókai Mórról a bécsi rendőrmínisztérium számára 1852-ből, 1861-ből és 1862-ből. A cikk szerint Heckenast Gusztáv az egykor híres pesti nyomdatulajdonos is a kémekek közé tartozott. — Jún. 2. Vikár Béla: *Emlékezések Szász Károlyról*. Szász Károly elismeréssel nyilatkozott a szerző Kalevala-fordításáról. A jeles ref. püspök és költő nemcsak az írásnak, hanem a beszédművészetnek is mestere volt. — Jún. 12. *Lehr Albert síremlékének felavatása*. A Budapesti Evangélikus Gimnázium volt növendékeinek egyesülete díszes síremléket állíttatott fel a budapesti kerepesi-úti köztemetőben. Az ünnepen Császár Elemér és Loysch János beszéltek, Rempört Elek pedig alkalmi ódáját olvasta fel. — Jún. 23. Tábori Kornél: *Majláth János tragédiája*. Majláth János gróf, az egykor neves író s a bécsi udvar bizalmi embere élete végén nyomorba jutott s 1855-ben hajadon leányával együtt a München melletti Stahrembergi tóba ölte magát. — Júl. 28. Hegyaljai Kiss Géza: *Mikor Jókai szolgálatot keresett*. Jókai Mór 1883-ban Miskolcon járt s ott egy ünnepi beszéd keretében elmondta, hogy 34 évvel azelőtt Kovács János névre kiállított menlevéllel utazott Tardonáról Pestre — szolgálatot keresni; azt, mint a következmények mutatták, meg is találta. — Aug. 4. Tamás Ernő: *Nincs méltó emlékmű Petőfi szeretteinek strján*. A szerző szerint az utókor kegyeletének már rég mauzoleumot kellett volna emelni Petőfi szeretteinek sírja fölé.

Pesti Napló. — 1929 márc. 14. *Az erdélyi Ady-szobor javára nem akar márciusi ünnepet egy szolgabíró*. (V. ö. Magyar Hírlap, 1929. évf., márc. 24.) — Apr. 18. (B. B.): *Barátságos irodalmi ritám a Fogorvosok Egyesületének elnökövel Shakespeare-ről, Molière-ről, Flaubert-ről és — a bíróság elé került Bölcsődalról*. A szerzőnek nem sikerült a Fogorvosok Egyesületének elnökét meggyőznie arról, hogy a színpad más, mint az élet; hogy költői szabadság is van. (A dolog érdemére nézve l. a S Órai Újság 1929 ápr. 18-i számát.) — Jún. 23. *Ady: „Akarat nélkül el fogok esni az életben.*“ Ady E.-nek Er-mindszenten 1897 ápr. 24-én kelt s egy volt tanárához írt, eddig kiadatlan levele. A fiatal költő sajnálkozik, hogy későn fogadta meg tanára intéseit. Belátja, hogy akarathányja bajba fogja sodorni, ezért új életet szándékozik kezdeni. Kéri tanárát, hogy öt-hathetenként válaszoljon levelére, ez majd emlékeztetni fogja feltett szándékára s erősíteni is fogja a megvalósításában. (A levél eredetije Ernst Lajos birtokában van.) — Aug. 11. Pásztor Árpád: *Ady Lajos az Ady-revizióról*. Ady E. öccse szerint a nemrég lezajlott ú. n. revízió „újabb bizonyítéka annak a ténynek, hogy az elmúlt 25 évben irodalmi vita és küzdelem nem volt, ha csak nem Ady E. alakja körül“.

Reggeli Hírlap. (Miskolc.) — 1928 okt. 24. Hegyaljai Kiss Géza: *Zsigából nagy író lett...* Apróságok Móricz Zsigmond Tügy faluban töltött gyermekkorából. — Okt. 5. Szigethy Ferenc: *Lévay-akácok*. Lírízáló elmefuttatás azokról az akácokról, melyeket állítólag Lévay József ültetett a sajtószentpéteri ref. templom körül s amelyeket meg is énekelt. — Nov. 21. *Lévay-*

ünnep Sajószentpéteren. A Miskolcon székelő Lévay József Közművelődési Egyesület 1928. nov. 20-án Lévay-díszközgyűlést tartott Sajószentpéteren, mely alkalommal a közönség Lévay József emlékére a miskolci középiskolai tanulók részére évenkénti 100 pengős jutalomdíjat alapított. — Dec. 2. Szigethy Ferenc: *Lévay gyermeki és rokon szeretete.* Tárcaszerű cikk (idézetekkel). — Dec. 16. Szigethy Ferenc: „*Lévay-emlékkönyv.*“ Sajószentpéteren lakik Szücs Bé'áné, Lévay József unokahuga, akinek birtokában a költőre vonatkozó számos ereklyetárgy van, levelek, képek, könyvek stb. Ezek közül az 1911-ben megjelent Lévay-emlékkönyvet ismerteti a szerző.

Újság. — 1929 márc. 31. Pünkösti Andor: *Magyarság, transzylvanizmus, székelység.* Hosszabb tanulmányoszerű cikk a megszállott Erdély magyarságának művelődési (főleg irodalmi) helyzetképéről, a magyarországihoz való viszonyáról. Végső megállapítása szerint: a mai elhelyezkedés talán okozhatja, hogy az erdélyi magyarság vagy az erdélyi székelység kultúrájának fejlesztése közben kissé elhajlik az alföldi magyarság kultúrájától. De ahogy mindabban, ami örökkön él, ezek a kultúrák a múltban mindig egyek maradtak s csak abban változtak, ami mulékony, világosan megcsillan a remény, hogy a jövőben is ezeknek a kultúrányalatoknak legfeljebb formája különülhet kissé talán el egymástól, de lényege mindig azonos és egy marad. Ha pedig az egységen belül történik ez az elkülönülés, akkor az már nem szakadék és nem schizma, hanem gazdagodás és színeződés.